

כי מציון פרשת פקודי

מכון מניטו

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ידידיה ונגרובר, ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

תכלית המשכן

לבית המקדש שייבנה בירושלים. ואם כך עלינו לשאול: מהי התכלית של בניית בית המקדש?

התורה מתחילה בסיפור מעשה בראשית. בששת ימי בראשית ה' מעצב את העולם כמקום ראוי למגורי האדם. עם כניסת האדם לעולם, ה' מפסיק את פעולתו כבורא – הוא 'שובת ממלאכתו' – והעולם נכנס אל תוך היום השביעי, יום השבת לה': 'וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מְקַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת' (בראשית ב, ג).

שביתה זו ממלאכת מעשה בראשית נחוצה מפני שההיסטוריה של האדם עומדת להתחיל. כדי שהאדם יוכל להיות בעל בחירה חופשית, הכרחי הוא שהעולם יהיה משועבד לסדר יציב.⁶ ללא חוקי טבע קבועים, המסדירים את התנהלותו של העולם הנברא, חירות האדם תהיה נטולת בסיס איתן.

אם כך, מעשה בראשית מתגלה כ'חלקו של ה'' בבריאת העולם: לבנות עולם ראוי למגורי האדם. האדם מצדו מקבל על עצמו אחריות על אותו עולם של היום השביעי, שבו הבורא שובת ממלאכה, ועליו להתקין⁶ אותו כך שגם ה' יוכל לשכון בו. זהו בכיור פשט הפסוק: 'וַיְעֲשֵׂה לִי מִקְדָּשׁ וַיְשַׁכְּנֵנִי בְּתוֹכָם' (שמות כה, ח).

בסיפור מעשה בראשית לא נאמר ביום השביעי: 'ויהי ערב ויהי בוקר יום שביעי'.⁷ כך שעלינו להבין שההיסטוריה של העולם – אותו עולם נברא שהפך לטבע כדי לאפשר את פועלו של האדם – מתרחשת בתוך היום השביעי, יום שיסתיים רק עם ימות המשיח, בערב של היום השמיני, שאליהו הנביא הוא מְבַשֵּׂרוֹ. וכידוע, במוצאי שבתות⁸ אנחנו מקבלים בהכרלה את פני אליהו הנביא, מבשר הגאולה.

אם כן, התכלית היא להפוך את העולם למשכן משותף לה' ולאדם. הבית המשותף הזה הוא בית המקדש, ואכן, יום חנוכת המשכן נקרא בתורה היום השמיני.⁹

בספר שמות ישנן אחת-עשרה פרשות, שמתקבצות לשתי יחידות: בחלק הראשון – מתחילת הספר עד סוף פרשת משפטים – פרשות המספרות על אודות יציאת מצרים, על שלביה השונים. בחלק השני – מפרשת תרומה עד סוף ספר שמות – פרשות העוסקות, בעיקרן, בבניית המשכן. ואולם, שני החלקים הללו קשורים קשר הדוק.

א. הכניסה לארץ ישראל

תכלית היציאה ממצרים, כקץ הגלות, היא ללא ספק הכניסה לארץ ישראל, ארץ העברים (בזמן האבות הארץ נקראה "ארץ כנען", מפני שבתקופה זו הכנענים החלו לכבוש אותה).¹ תכלית זו מוזכרת מפורשות, הן בהבטחות לאברהם אבינו בעניין קץ הגלות – 'וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה'² – והן ב'תוכנית הגאולה ממצרים' שנמסרה למשה: 'וְהִבְאַתִּי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לְתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרְשָׁה אֲנִי ה'' (שמות ו, ח).

יש לדייק בלשון הכתוב: 'הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לְתֵת אֹתָהּ' – התורה אינה מדברת על 'הארץ המובטחת', אלא על הארץ אשר נתן ה' לישראל. יש הבדל גדול בין שני הביטויים הללו ביחס לארץ ישראל. הביטוי 'הארץ המובטחת' כאילו רומז שקיימים תנאים לקיום ההבטחה, והוא משמש תירוץ ליהודים שאינם רוצים לשוב לארץ אבותם. ואולם יש לזכור שמקורו של ביטוי זה בפרשנות זרה על התנ"ך.³ לאברהם, יצחק ויעקב הארץ לא 'הובטחה', אלא הם קיבלו אישור על כך שמכל 'העֲבָרִים', צאצאי עֶבֶר האחרים (שמהם הסתעפו עמים השונים מישראל), רק הם, האבות, יזכו בה.

ב. בית המקדש – בית המפגש בין אלוהים לאדם

בנוסף לכך, סדר הפרשות בספר שמות מראה שתכלית השיבה אל ארץ ישראל היא בניית המקדש, שהרי המשכן שְׂבִמְדָּבָר הוא 'דגם מבשר' של שם.⁴

¹ 'וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׂקֵם עַד אֵלוֹן מוֹרְהָ וַהֲפַנְעֵנִי אִזּוֹ בְּאֶרֶץ' (בראשית יב, ו). וברש"י שם: 'וַהֲפַנְעֵנִי אִזּוֹ בְּאֶרֶץ – היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם'.

² 'וַיֵּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה וַיְרַעַף בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְנָעַמוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה... וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה' (בראשית טו, יג-טז).

³ הביטוי 'הארץ המובטחת' אינו מופיע בתנ"ך, ומקורו בכתבי פאולוס בברית החדשה (ה"ע).

⁴ בסופו של היום השישי (ה"ע).

⁵ אם עולם הטבע הוא חופשי, ללא חוקים מחייבים, האדם אינו יכול לממש את חירותו (ה"ע).

⁶ 'תיקון עולם': השלמתו והתאמתו של העולם לכוננת הבורא.

⁷ בסיפור מעשה בראשית ישנה תבנית קבועה: כל יום מסתיים בפסוק 'ויהי ערב ויהי בוקר, יום...'. המציין סיומו של שלב אחד ומעבר לשלב הבא. ביום השביעי אין פסוק כזה, ומכאן שאנו עדיין ביום השביעי, שבו מתרחשת ההיסטוריה האנושית (ה"ע, מפיו של הרב אשכנזי).

⁸ כלומר, בערב היום השמיני.

⁹ 'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי' (ויקרא ט, א). וברש"י שם: 'שמיני למילואים, הוא ראש חודש ניסן, שהוקם המשכן בו ביום'. [ראה גם את תיאור חנוכת המקדש השלישי ביחזקאל מג, כז: 'וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַפְּתָנִים עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת שְׁלֵמֵיכֶם וְרִצְאֹתֵי אֲחֵיכֶם נֹאֵם אֲדֹנָי ה''].